

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi [International Journal Of Social Sciences]

ISSN: 2587-1811 Yıl: 5, Sayı: 10, Güz 2020

Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri

Ceramic Cresset of the Seljuk Period in Kayseri Archeology Museum and Kayseri Seljuk Civilization Museum

Tuğba BAĞBAŞI

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi. Kayseri, Türkiye. tugba.bgbs@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi
DOI: mecmua.777750
Yükleme Tarihi: 27.08.2020
Kabul Tarihi: 14.09.2020
Yayımlanma Tarihi: 30.09.2020
Sayı: 10
Sayfa: 416-439

Article Information: Research Article
DOI: mecmua.777750
Received Date: 27.08.2020
Accepted Date: 14.09.2020
Date Published: 30.09.2020
Volume: 10
Sayfa: 416-439

Atıf / Citation

BAĞBAŞI, T. (2020). Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri. *MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 Yıl: 5, Sayı: 10, Sayfa: 416-439

BAĞBAŞI, T. (2020). Ceramic Cresset of the Seljuk Period in Kayseri Archeology Museum and Kayseri Seljuk Civilization Museum. *MECMUA - International Journal Of Social Sciences* ISSN: 2587-1811 Year: 5, Volume: 10, Page:416-439

Tuğba BAĞBAŞI

KAYSERİ ARKEOLOJİ MÜZESİ VE KAYSERİ SELÇUKLU UYGARLIĞI MÜZESİNDEKİ SELÇUKLU DÖNEMİ SERAMİK KANDİLLERİ

Ceramic Cresset of the Seljuk Period in Kayseri Archeology Museum and Kayseri Seljuk Civilization Museum

ÖZ

Antik çağdan günümüze kadar aydınlanma ihtiyacı insanoğlunun temel gereksinimleri arasındadır. Gündüzleri güneş ışığının, geceleri ise ay ışığının aydınlatamadığı yerler ateşin icadıyla birlikte dönemsel olarak üretilen aydınlatma araçlarıyla aydınlatılmıştır. Dönem teknolojisine göre ve insanların istekleri doğrultusunda farklı aydınlatma araçları kullanılmış ve zamanla gelişim göstermişlerdir. Üretilen bu aydınlatma araçları sırayla meşale, şamdan ve kandildir. Meşaleler, yangına sebebiyet vermesinden dolayı kullanışlı bir aydınlatma aracı değildir. Şamdanlar ve kandiller meşaleye göre daha yaygın ve uzun süre kullanılabilmişlerdir. Taşıma açısından da daha kolay olması nedeniyle insanlar tarafından benimsenmiştir. Üretilmiş oldukları döneme göre malzeme, teknik, form ve kompozisyon açısından farklılık gösteren şamdan ve kandiller, kullanan ailelerin ekonomik durumu ile de doğru orantı göstermektedir. Dönemin yaşayış tarzı, sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi edinilmesini sağlayan bu tarz aydınlatma araçları oldukça önemli eserlerdir.

Bu bilimsel araştırma yazısının konusunu oluşturan kandiller seramik malzemeden yapılmış olup; Selçuklu Dönemine ait aydınlatma araçlarıdır. Bu taşınabilir kültür varlığı müzenin teşhirinde ve deposunda korunmaktadır. Araştırmaya konu olan bu seramik kandiller; malzeme, teknik, form ve kompozisyon açısından detaylı bir şekilde incelenerek, dönem özellikleri göz önüne alınarak bilim camiasına tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydınlatma araçları, seramik, kandil, Selçuklu Dönemi

ABSTRACT

The need for enlightenment from ancient times to today is among the basic needs of human beings. The places where sunlight cannot be illuminated during the day and the moonlight cannot be illuminated at night, with the invention of fire, with the means of periodically produced lighting. According to the technology of the period and the requests of the people, different lighting tools were used and they developed over time. These produced lighting tools are torch, candlestick and cresset, respectively. Torches are not a useful lighting tool because they cause fire. Candlesticks and cresset were more common and could be used for a longer time than torch. It has been adopted by people because it is easier in terms of transportation. Candlesticks and cresset, which differ in material, technique, form and composition according to the period they were produced, show the correct proportion with the economic situation of the families who use them. These kinds of lighting tools, which provide information about the life style, social and economic situation of the period, are very important works. The lamps that form the subject of this scientific research paper are made of ceramic material; They are lighting tools belonging to the Seljuk Period. This portable cultural heritage is preserved in the exhibition and warehouse of the museum. This portable cultural heritage is preserved in the exhibition and warehouse of the museum.

These ceramic lamps are the subject of the research; It is aimed to be introduced to the scientific community by examining in detail in terms of material, technique, form and composition and considering the period features.

Key Words: Enlightenment Tolls, Ceramic, cresset, Seljuks Period.

1. Giriş

Aydınlanma ihtiyacı Antik çağlardan günümüze kadar tıpkı barınma, ısınma, giyinme gibi insanların temel ihtiyacını oluşturmaktadır. İnsanlar; barındıkları ortamları, yürüdükleri sokakları, ibadet ettikleri mekânları aydınlatma ihtiyacı hissetmişlerdir. Gündüz gün ışığından gece ise ay ışığından faydalanmak bu tarz mekânlara girince yetersiz kalmıştır. Ateşin icat edilmesiyle beraber ateşi kontrol altında tutan insanlar onun aydınlatma özelliğinden faydalanmak istemişler ve ateşi yanlarında taşımanın yollarını aramışlardır. İlk olarak meşaleyi icat eden evlerin ve sokakların aydınlatılmasında yaygın şekilde kullanmışlardır. Fakat meşalenin yangınlara sebebiyet vermesi nedeniyle ev ve ibadethanelerde kullanımı risk taşımaktaydı. Meşalenin önemini yitirmesiyle beraber şamdanlar ve kandiller kullanılmıştır. Kandiller; Antik çağda kullanım kolaylığından dolayı şamdanlara göre daha çok tercih edilmiş ve gelişmiştir. Kandil bir yakıtla bir fitil içeren ve toprak, metal, bronz, cam gibi¹ malzemelerden yapılan aydınlatma aracına verilen isimdir². Kandil kelimesi Arapça, gandil, kindil'dir³. Latince, ışımak, parlamak, yanmak anlamına gelen 'candela' sözcüğünden türediği görülmektedir⁴. Kandillere koyulan yağ çeşidi coğrafi ve ekonomik şartlara göre değişiklikler göstermiş, bazen zeytinyağı yerine susam veya beziryağı da kullanılmıştır⁵. Kandillerde çoğunlukla zeytinyağı yakılır, bazı durumlarda zeytinyağının içine tuz katılırdı⁶. Herodot da Mısır'a gittiğinde Sais şehrinde gördüğü yağ kandilinden: "bunlar yağ ve tuzu karıştırarak geniş çanaklara dolduruyorlar ve bunun üzerine bir fitil koyuyorlar bütün gece yanıyor.", şeklinde biraz hayretle bahsetmektedir⁷. Kandillerde ilk dönemlerde kullanılan yağlar hayvansal yağlardı. Daha sonraları ise mısır, fındık, susam ve genellikle de zeytin gibi çeşitli bitkilerin yağlarından

¹ Sevinç GÖK GÜRHAN, 2000 Yılı Beçin Kazısı'nda Bulunan Cam Kandil Hakkında, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı/Number:XIII/1 Nisan/April2004, 33-41, s. 35

² Anonim, Kandil, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C: 12, İstanbul, 1986, s., 6301.

³ Anonim," Kandil" *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, C:12, İstanbul, s.862.

⁴ Sevan NİŞANYAN " Sözlerin Soyağacı" *Çağdas Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul,2009.

⁵ Tülin ÇORUHLU, "Adramytteion Antik Kenti Kazı Buluntusu Pismis Toprak Kandiller(2001–2006)", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6. 2008

⁶ Mümtaz SOYSAL "Kandil", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: II, İstanbul, 1997

⁷ Fisun İLTER, *Ören/ Adramytteion Antik Kenti Pişmiş Toprak Kandilleri*, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2009, s.

yararlanıldığı gibi balık yağı ve Hint yağından da yararlanılmıştır⁸. Antik dönem kandilleri üzerinde çeşitli bezemeler yer almaktadır. Bunlar mitolojik figürler, kült konulu sahneler, günlük hayat, edebiyatla ilgili konular, tarihle ilgili konular, hayvanlar, bitkiler, geometrik şekiller, gökyüzü cisimleridir⁹.

Kandiller, form olarak genellikle yağ doldurabilmek için gövdenin ortasında yağ hazne deliği, bir ucunda fitili yerleştirmek amacıyla yapılmış fitil deliği ve kulp bulunmaktadır¹⁰. Bazı kandil örneklerinde birden fazla fitil deliği yapılmıştır. Fitil deliklerinin fazla olması ve fitilin kalınlaştırılması aydınlatılması gereken ortama daha fazla ışık sağlamaktadır.

Selçuklu Dönemine ait olan kandiller yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Selçuklu Dönemi kandilleri Antik çağ kandillerinden farklı olarak kaide gövde ve boyun kısmından oluşmaktadır. Seramik malzemeden yapılmış olan bu kandiller genellikle kırık parçalardan oluşmaktadır. Sırlı kandillerde yaygın olarak uygulanan sır tabakası, turkuaz, yeşil, kobalt mavisi, hardal sarısı ve kahverengi olmak üzere farklı renklerde dir. Beyaz astar üzerine sır tabakasının uygulanması oldukça yaygın bir uygulama olup; beyaz hamur kullanılan eserlerde ise astarın gerekli olmadığı durumlarda kullanılmadığı da görülmektedir. Fakat kırmızımsıtrak ve pembemsi hamur kullanılmış ise esere beyaz astar ile astarlandıktan sonra renkli sır tabakası uygulanmıştır. Üretilen eserler ortalama 900 derecelik fırınlarda pişirildikten sonra üzerleri sırlanır. Sırlana eserler yeniden fırınlanır. Fakat sır tabakasının çatlamaması ve bozulmaması için fırından hemen çıkarılmaz. Selçuklu Döneminde üretilmiş olan kandiller genel olarak bezeme

⁸ Sedef ÇOKAY, *Antik çağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 1998.,s. 18.

⁹ Dilek COŞKUN, *Konya – Ereğli Müzesi 'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007,s.75; Fisun İLTER, *Ören/ Adramytteion Antik Kenti Pişmiş Toprak Kandilleri*, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2009, s.83; Sedef ÇOKAY, *a.g.e.*, 1998, s.19-20; Günsel DAĞLI, *Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısında Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2008, Levha LXXVIII.

¹⁰ Kandil bölümleri hakkında detaylı bilgi için bkz: Begüm DURUTÜRK, *İonia Bölgesinde Roma Dönemi Pagan Sembollü Kandiller*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2010, s. 65, Res. 36. Mehmet ÖZGÜL, *Şanlıurfa Müzesi 'nden Bir Grup Kandil*, (Atatürk Üniversitesi, SBE. Arkeoloji ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum,2012, s.14.

unsuru yapılmamış ve oldukça sade üretilmişlerdir. Bu dönemde süsleme unsuru olarak kandillerin boyun kısımlarında kazıma tekniği yapılmış birbirine paralel çizgiler, burun kısımlarında ve gövde üzerinde kabartılar, yine gövde üzerine yapılmış yivler yer almaktadır. Kandil İslam sanatında dini bir motif olarak ta kullanılmış olup, mihraplarda, halı, kilim, seccade ve mezar taşlarında¹¹ realist üslupta ve stilize şekilde kullanılmıştır. Selçuklu döneminde kandiller; evlerde, cami ve mescidlerde, kervansaraylarda, medreselerde, türbelerde, sokaklar aydınlatmasında ve dini törenlerin yanı sıra mabetlere¹² ve mezar odası konulan adak eşyası olarak da kullanılmışlardır¹³.

Selçuklu Dönemi Seramik ve kandiller ile ilgili yapılan çalışmalara 20. yüzyılın ortalarında başlanılmıştır¹⁴. Bu kazı çalışmalarına örnek olarak; Ahlat kazısı¹⁵, Samsat kazısı¹⁶, Ani kazısı¹⁷, Akşehir kazısı¹⁸, Kubad Abad Sarayı Kazısı¹⁹, Konya, Misis, Kinet Höyük, Korucutepe, Rakka, Hasankeyf²⁰ gibi merkezlerde yapılan kazılar sonucunda Anadolu Selçuklu Dönemine ait fırınlar,

¹¹ H. Kamil BİÇİCİ, İznik Müzesindeki, Kandil ve Şamdan Motifli Mezar Taşları, *Turkish Studies*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer 2012, p. 637-661, Ankara,

¹² Meryem ACARA, B. Yelda OLCAY, “Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi’nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri”, *Adalya*, No:II, 1998, s.249-266

¹³ Güler YILMAZ, Hasankeyf Kazılarında 2007-2009 Yıllarında Bulunan Aydınlatma ve Depolama İşlevli Sırlı Seramik Kaplar,(Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi A.B.D. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011, s. 28. ; Adil EVREN, “Tire-Uzgun Köyü Mezarı Ve Buluntuları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S: 31, Ankara, 1997, s. 94.; Tülin ÇORUHLU, “2007 Dönemi Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazı Çalışmaları ve Ortaçağ Buluntularının Değerlendirilmesi”, *XII. Ortaçağ – Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Çanakkale, 2008, s. 474.

¹⁴ Razan AYKAÇ, *Konya Karatay Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri*, Konya, 2017. s. 11.

¹⁵ Nakış KARAMAĞARALI, Ahlat Sırlı Seramikleri, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul,2007, s. 135.

¹⁶ Lale BULUT, *Samsat Kazısı Buluntuları*, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul,2007, s.173.

¹⁷ Beyhan KARAMAĞARALI-Turgut YAZAR, *Ani, Kazısı Buluntuları*, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul, 2007, s.123.

¹⁸ Sevinç Gök GÜRHAN, *Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri*, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul,2007, s.157.

¹⁹ Muharrem ÇEKEN, *Kubad Abad Sarayı Kazısı*, Selçuklu Seramikleri, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul,2007,s. 111

²⁰ Nurşen ÖZKUL FINDIK, Rakka Seramikleri ve Hasankeyf’teki Taklitleri Üzerine Bir Analiz, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Isparta, 2013, S.29, s.257-72.

atölyeler ve yerel seramik üretimiyle ilgili bulgular elde edilmiştir²¹. Bu kazılardan çıkarılan eserler Türkiye’de çeşitli müzelerde sergilenmektedir. Bu müzelerden bazıları, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, Kayseri Arkeoloji Müzesi, Kayseri Güpğüpoğlu Etnografya Müzesi, Aksaray Müzesi, Akşehir Müzesi, Konya Karatay Müzesi, Konya Koyunoğlu Müzesi, Konya Sahipata Vakıf Müzesi, Konya Ereğli Müzesi, Karaman Müzesi, Bursa Türk-İslam Eserleri Müzesi, İstanbul Türk-İslam Eserleri Müzesi, Silifke Müzesi, Kütahya Vacidiye Medresesi Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara ODTÜ Müzesi, Isparta Müzesi, Alanya Müzesi, Batman Müzesi, Ahlat Müzesi, Bitlis Müzesi, Erzurum Yakutiye Medresesidir²². Bu dönem seramikleri ve kandilleri ile ilgili çalışmalar oldukça kısıtlı olup, bilgiler kazı sonucu raporlarından elde edilmektedir.

Selçuklu Seramik kandilleri hakkına son zamanlarda yapılan yüksek lisans doktora düzeyindeki tezlerden de bilgi edinilebilmektedir. Araştırmacı Güler Yılmaz’ın 2011 yılında yazmış olduğu “Hasankeyf Kazılarında 2007-2009 Yıllarında Bulunan Aydınlatma ve Depolama İşlevli Sırlı Seramik Kaplar“ adlı Yüksek Lisans Tezi’nde Anadolu Selçuklu Dönemine ait seramik kandillere katalogunda yer vermiştir. Araştırmacı Razan Aykaç²³ ise 2017 yılında yazmış olduğu “Konya Karatay Müzesi’ndeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri” adlı eserinde Anadolu Selçuklu Dönemi seramik kandillerinden bahsetmiştir. Bu bilimsel araştırma yazısında kataloga dahil edilen dört adet seramik kandile 2018 yılında tarafımdan yazılan Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi’ndeki Seramik Kandiller’ adlı Yüksek Lisans Tezinde bahsedilmiştir. Kataloga dahil edilen Kayseri Arkeoloji Müzesi’nde yer alan üç adet seramik kandil hakkında ise herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Bu bilimsel çalışmanın amacı Kayser Arkeoloji Müzesi ve Selçuklu Uygarlığı Müzesi’ndeki Anadolu Selçuklu

²¹ Sevinç GÖK GÜRHAN, *Selçuklu Dönemi Kazıları*, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul,2007,s.105.

²² Yurt dışındaki müzelerde yer alan seramik kandiller hakkında detaylı bilgi için Bkz: Razan AYKAÇ, *Konya Karatay Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri*, Konya, 2017.s. 11-12.

²³ Razan AYKAÇ, *Konya Karatay Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri*, Konya, 2017.

Dönemine ait olan seramik kandil eserler hakkında detaylı bilgiler verilerek bu eserleri bilim camiasına tanıtmaktadır.

2. Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri

Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilen yedi adet seramik kandilin üç adeti Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde dört adeti Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde yer almaktadır. Bu eserlerin fotoğrafları tarafımızdan çekilmiş olup, eserlerin ölçüleri kumpas yardımıyla alınmış ve çizimleri 1/1oranlık ölçü ile çizilmiştir²⁴. Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde yer alan seramik kandillerden üç adeti Anadolu Selçuklu Dönemi kandilidir. Bu nedenle bu üç adeti makaleye konu olmuştur. Selçuklu Uygarlığı Müzesi'ndeki 81 adet kandilden dört adet kandilin seçilme sebebi ise Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde yer alan kandillerle form ve kompozisyon açısından birbirine benzediği için tercih edilmiştir.

Katalog No: 1

422

Çizim No:1-3

Fotoğraf No:1-2

Envanter No: 72/68-47

Tarihlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 01.01.2019

Bulunduğu Yer: Kayseri Arkeoloji Müzesi

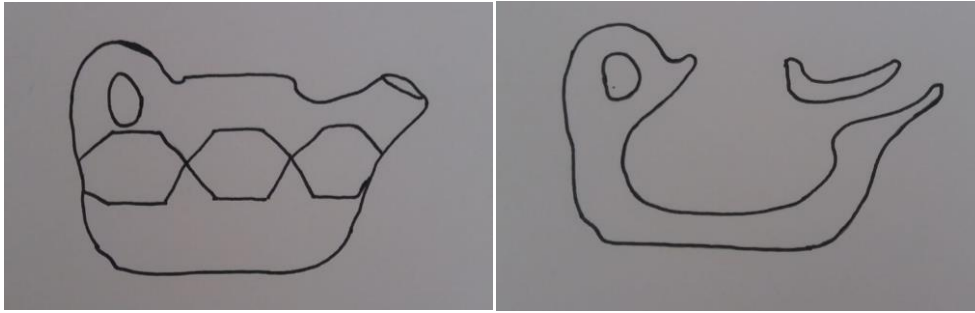
Müze Geliş Tarihi: 16.08. 1972

Müze Geliş Şekli: İkramiye ile Bekir Aydoğan'dan alma

Boyutları: Genişlik: 8.8 Uzunluk: 4.5 Derinlik:

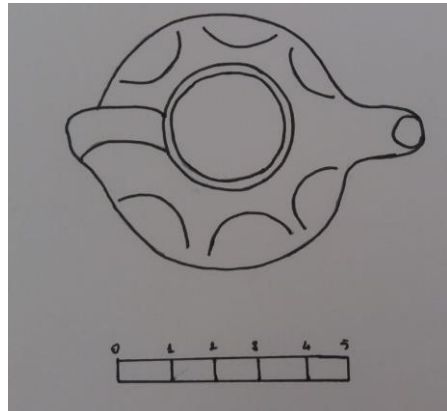
²⁴ Kandiller hakkında detaylı bilgiler için Bkz: Tuğba BAĞBAŞI, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde Yer Alan Seramik Kandiller, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi A.B.D., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2018.

Ayrıntılı Tanım: Eser çokgen gövdeli, sivri burunlu kandiller grubuna girmektedir. Gövdesi birbirine eşit altıgenlere bölünerek çokgen bir form elde edilmiştir. Çarkta yapılmış olan eserin burun ve kulpu elle şekillendirilmiştir. Burun silindirik bir formda olup kulpu ise gövde üzerinden başlayarak yağ hazne deliğine doğru yarım daire çizmektedir. Gövdeden dışa taşkın bir burun ve üzerinde oval fitil deliği yer almaktadır. Yağ hazne deliği omuz hizasından dışa taşkın bir şekilde tasarlanmıştır. Eser bu özellikleriyle kapalı kandiller grubuna girmektedir. Pişmiş toprak malzemeden yapılmış olan eser, beyaz astar tabakası üzerine turkuaz renkli sır tabakası ile kaplanmıştır. Sır tabakasında yer yer dökülmeler olmuştur. İç kısmındaki sır tabakasında ise oksitlenme meydana gelmiştir.

423

Çizim No:1. Kat No:1. Yandan görünüş Çizim No:2. Kat No:1. Çidar çizimi

Çizim No: 3. Kat No:1 Üstten görünüş

Fotoğraf:1. Kat No:1. Yandan görünüş

Fotoğraf: 2. Kat No:1. Üstten görünüş

Kaynak: Kayseri Arkeoloji Müzesi Fotoğraf Arşivi.

Katalog No: 2

Çizim No: 4-6

Fotoğraf No: 3-4

Envanter No: 71/34

Tarihlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 01.01.2019

Bulunduğu Yer: Kayseri Arkeoloji Müzesi

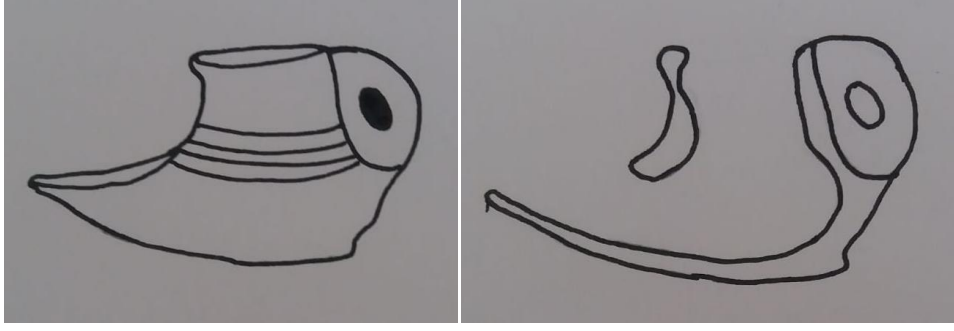
Müze Geliş Tarihi: 01.05. 1971

Müze Geliş Şekli: İkramiye ile İsmail Mut'tan alma

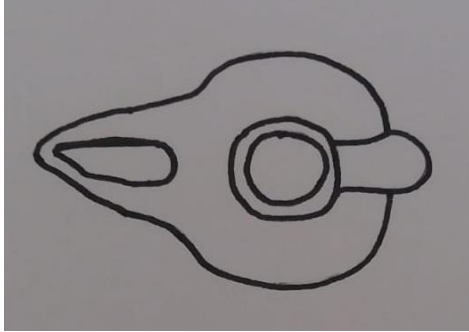
Boyutları: Genişlik: 9.5 Uzunluk: 5.3 Derinlik:

Ayrıntılı Tanım: Eser basık küresel gövdeli, uzun burunlu kandiller grubuna girmektedir. Çarkta yapılmış olan kandilin burun kısmı oldukça uzun tasarlanmıştır. Elle şekillendirilmiş yarım daire delikli kulpu bulunmaktadır. Eserin uzamış bir boyun üzerine yapılan dairesel bir yağ haznesi deliği bulunmaktadır. Yağ hazne deliğinin dudakları dışa doğru genişleyen bir şekilde tasarlanmıştır. Gövdeden uzamış bir şekilde tasarlanan burun üzerinde dikdörtgen bir fitil deliği

yer almaktadır. Eserin kulpu gövde üzerinden başlayarak tutamak kulp formunda tasarlanmış olup, yağ hazne deliği ile birleşmektedir. Pişmiş toprak kandil bu özellikleriyle kapalı kandiller grubuna girmektedir. Eser üzerinde herhangi süsleme ögesi bulunmamaktadır. Parlak yeşil sıra sahip olan eserde astar tabakası kullanılmamış olup, hamuru ise kırmızımtrak bir renge sahiptir. Eserin yağ hazne deliğinden başlayarak, gövdesi ve fitil deliğine doğru, sır tabakasında dökülmeler ve çatlama bulunmektedir. Ayrıca yağ hazne deliği dudaklarında ve fitil deliği kısmında kırıklar mevcuttur.

Çizim No:4. Kat No:2. Yandan görünüş Çizim No:5. Kat No: 2. Çidar çizimi

Çizim No:6. Kat No:2 Üstten görünüş

Fotoğraf:3. Kat No:2 Yandan görünüş   **Fotoğraf:4.** Kat No: 2 Üstten görünüş

Kaynak: Kayseri Arkeoloji Müzesi Fotoğraf Arşivinden.

Katalog No: 3

Çizim No: 7-9

426

Fotoğraf No: 5

Envanter No: 17/94

Tarhlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 01.01.2019

Bulunduğu Yer: Kayseri Arkeoloji Müzesi

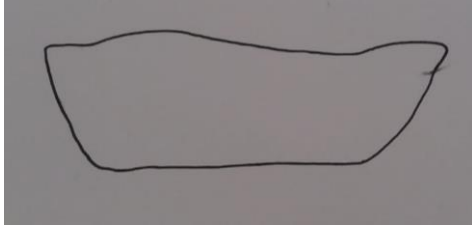
Müze Geliş Tarihi: 03. 02. 1998

Müze Geliş Şekli: Satın alma (Kimden olduğu bilinmiyor)

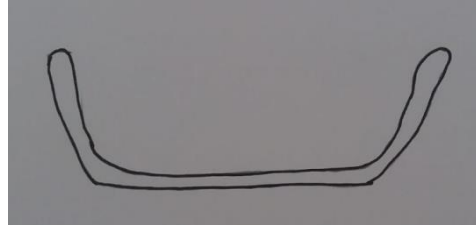
Boyutları: Genişlik: 8.9 Uzunluk: 3.7 Derinlik:

Ayrıntılı Tanım: Kandil kaidesiz yonca ağızlı açık kandiller grubuna girmektedir. Eser açık bir kandil olup çarka yapılmış fitil kısmı ufak bir çimdik hareketi ile elle şekillendirilerek yonca formu verilmiştir. Aydınlatma aracının formu, gövdeden genişçe yapılmış buruna doğru sivrilen ve daralan bir biçime sahiptir. Elle şekillendirilmiş ufak bir kulp hafif yukarı kavisli bir şekilde olup hamur yardımıyla

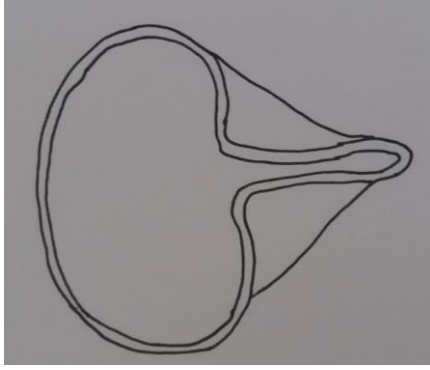
eserle birleştirilmiştir. Fitol deliği uzayan burun ile beraber daralıp fitil deliğinin üzerine hafiften kapatmaktadır. Yağ haznesi kapatılmamış olan eser, bu özellikleriyle açık kandiller grubuna girmektedir. Pişmiş toprak kandil, parlak yeşil sır ile kaplanmıştır.

Çizim No:7. Kat No:3 Yandan görünüş

Çizim No:8. Kat No: 3 Çidar çizim

Çizim No:9. Kat No: 3 Üstten görünüş

Fotoğraf:5. Kat No: 3 Üstten görünüş

Kaynak: Kayseri Arkeoloji Müzesi Fotoğraf Arşivi.

Katalog No: 4

Çizim No: 10-12

Fotoğraf No: 6-7

Envanter No: SUM 225

Tarihlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 26.10.2017

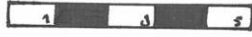
Bulunduğu Yer:

Müze Geliş Tarihi: Bilinmiyor

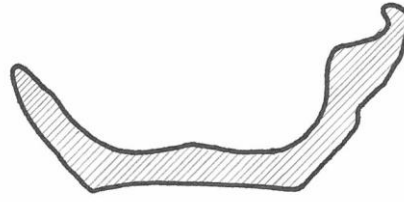
Müze Geliş Şekli: Bilinmiyor

Boyutları: Genişlik: 8.9 Uzunluk: 3.7 Derinlik: 1.2

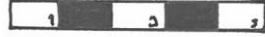
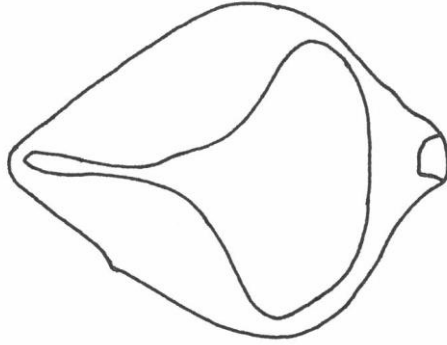
Ayrıntılı Tanım: Kandil kaidersiz yonca ağızlı açık kandiller grubuna girmektedir. Eser açık bir kandil olup çarka yapılmış fitil kısmı yonca biçimli olup, elle şekillendirilmiştir. Aydınlatma aracının formu, gövdeden genişçe yapılmış buruna doğru sivrilen ve daralan bir biçime sahiptir. Elle şekillendirilmiş ufak bir kulp hafif yukarı kavisli bir şekilde olup hamur yardımıyla eserle birleştirilmiştir. Fitol deliği uzayan burun ile beraber daralıp fitil deliğinin üzerine hafiften kapatmaktadır. Yağ haznesi kapatılmamış olan eser, bu özellikleriyle açık kandiller grubuna girmektedir. Pişmiş toprak kandil, parlak kobalt mavisi sır ile kaplanmıştır. Üzerindeki sır tabakası dökülmüştür. Sadece iç kısmında ufak kalıntıları bulunmakta ve ancak dikkatli incelendiğinde fark edilmektedir. Bu sır kalıntısı üzerinde oksitlenme meydana gelmiştir.

Çizim No:10. Kat No:4 Yandan görünüş çizimi

Çizim No:11. Kat No:4 Çidar

Çizim No:12. Kat No:4 Üstten görünüş

429

Fotoğraf:6. Kat No:4 Yandan görünüş

Fotoğraf:7. Kat No:4 Üstten görünüş

Katalog No: 5

Çizim No:13-15

Fotoğraf No: 8-9

Envanter No: SUM 226

Tarihlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 04. 11. 2017

Bulunduğu Yer: Bilinmiyor

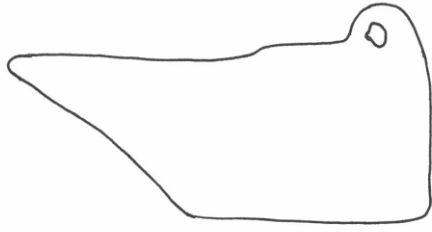
Müzeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli: Satın Alma

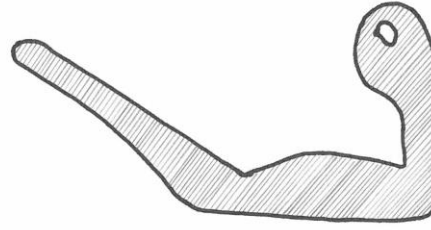
Boyutları: Genişlik: 5.9 Uzunluk: 5.3 Derinlik: 3.6

Ayrıntılı Tanım: Eser gövdesi yivli uzun fitil delikli kandiller grubuna girmektedir. Gövdesi çarkta yapılmış olan eserde burun ve kulp elle şekillendirilmiştir. Gövdenin dip kısmından itibaren yukarı doğru uzayıp sivrilen bir burun ve omuzdan başlayıp yağ deliği haznesinde son bulan ufak bir kulpu bulunmaktadır. Kulpu yarı daire formda olup delikli bir kulptur. Uzayıp sivrilen burun üzerinde dikdörtgen biçiminde bir fitil deliği bulunmaktadır. Yağ deliği haznesi hafif dışa taşkın olarak tasarlanmış olup yarı dairesel bir formdadır. Yarı dairesel olmasının sebebi ise fitil deliğinin yağ hazne deliği ile birleşmesidir. Kandil bu özellikleriyle yarı kapalı kandiller grubuna girmektedir. Kandilin üzerinde hareketlilik sağlayan yivlenme söz konusudur. Eser üzerindeki tek süsleme ögesidir. Pişmiş toprak kandilde, beyaz astar üzerine turkuaz sır kullanılmış fakat sırda yer yer dökülmeler olmuştur. Kullanılan sır mat bir sırdır.

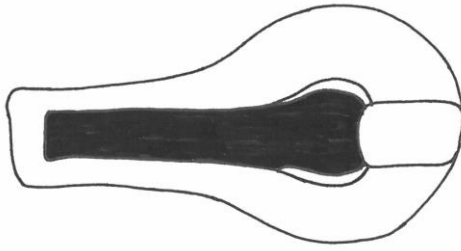

Çizim No:13. Kat No:5 Yandan görünüş çizimi

Çizim No:14. Kat No: 5 Çidar

Çizim No:15. Kat No:5 Üstten görünüş

431

Fotoğraf: 8. Kat No:5 Yandan görünüş

Fotoğraf:9. Kat No:5 Üstten görünüş

Katalog No: 6

Çizim No: 16-18

Fotoğraf No: 10-11

Envanter No: SUM 254

Tarihlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 09.11.2017

Bulunduğu Yer: Bilinmiyor

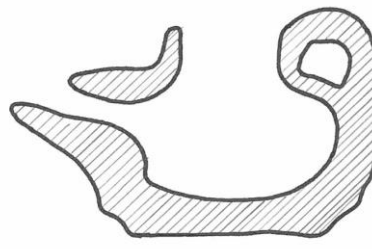
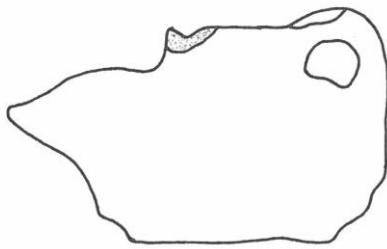
Müze Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın Alma

Boyutları: Genişlik: 7.00 Uzunluk: 4.8 Derinlik: 3.9

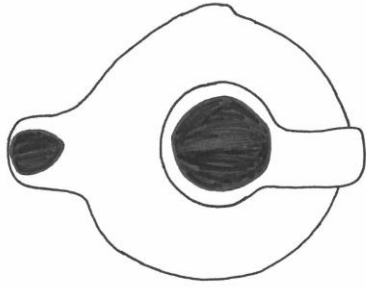
Ayrıntılı Tanım: Eser, küresel gövdeli, kulpu gövdeden ağza birleşen formda tasarlanmış bir kandildir. Çarkta yapılmış olan kandilin, burun ve kulpu elle şekillendirilip hamur yardımıyla gövde üzerine birleştirilmiştir. Burun gövdeden çıkıntı yaparak hafif uzamış silindirik formda olup üzerinde oval bir fitil deliği yer almaktadır. Yağ hazne deliği dışa taşkın bir şekilde yapılmış olup ince dudaklı ve dairesel bir formdadır. Kandil bu özellikleriyle kapalı kandiller grubuna girmektedir. Beyaz astar üzerine parlak bir tabakası bulunan eserde gövdeden halka dip kısmına doğru sır ve astar bulunmamaktadır. Sır tabakasında çatlamlar görülmektedir. Ayrıca yağ hazne deliği ve kulpta kırıklar bulunmaktadır.

432

Çizim No:16. Kat No: 6 Yandan görünüş

Çizim No:17. Kat No: 6 Çidar çizimi

Çizim No:18. Kat No:6 Üstten görünüş

433

Fotoğraf: 10. Kat No: 6 Yandan görünüş Fotoğraf: 11. Kat No: 6 Üstten görünüş

Katalog No: 7

Çizim No: 19-21

Fotoğraf No: 12-13

Envanter No: SUM 38

Tarihlendirme ve Dönem: Selçuklu /12-13. yy.

İnceleme Tarihi: 25.11.2017

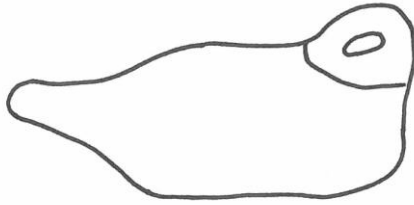
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor

Müzeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

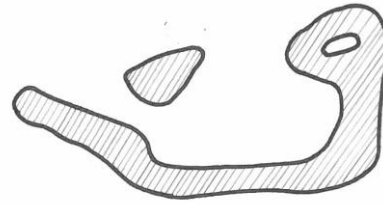
Müzeye Geliş Şekli: Satın Alma

Boyutları: Genişlik: 6.4 Uzunluk: 4.3 Derinlik: 2.4

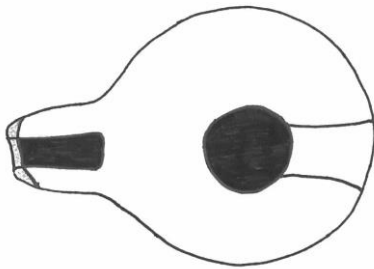
Ayrıntılı Tanım: Eser dairesel gövdeli, sivri burunlu kandiller grubuna girmektedir. Çarkta yapılmış olan eserin burun ve kulpu elle şekillendirilmiştir. Gövdeden dışa taşkın bir burun ve üzerinde oval fitil deliği yer almaktadır. Kulp gövdeden yağ hazne deliği doğru ufak bir şekilde tasarlanmıştır. Yağ hazne deliği omuz hizasında düz dairesel bir yapıya sahiptir. Eser bu özellikleriyle kapalı kandiller grubuna girmektedir. Beyaz astar tabakası üzerine turkuaz renkli sır bulunan eserin sır tabakası tamamen dökülmüş olup gövde üzerindeki ufak kalıntılardan rengi anlaşılmaktadır. Eserin burun kısmında kırılma söz konusudur.

Çizim No:19. Kat No: 7 Yandan görünüş

Çizim No:20. Kat No: 7 Çidar çizimi

Çizim No:21. Kat No: 7 Üstten görünüş

Fotoğraf: 12. Kat No:7 Yandan görünüş   **Fotoğraf:13.** Kat No:7 Üstten görünüş

3. Değerlendirme

Antik çağdan bu yana insanlar hayatlarını daha kolay devam ettirebilmek için çeşitli araç ve gereçlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu temel ihtiyaçlar zamanla insanları çeşitli evaniler üretmeye itmiştir. Ateşin keşfinden sonra aydınlanma ihtiyacından kaynaklı olarak üretimine başlanılan kandiller yüzyıllar boyunca insanlar tarafından kullanılmıştır. Bu eserler o dönemde insanların hem kendi ihtiyacını karşılama hem de seri üretim yaparak farklı bölgelere ithalatı yapılmıştır. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'da seramik fırınlarının olduğu kazılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Genellikle bu eserler İran Selçukluları seramik eserleriyle de benzerlik göstermektedirler. Anadolu Selçuklu kandillerine bakıldığında bu yedi kandil üzerinde bezeme unsurları, damga işaret, im gibi unsurlara rastlanmamıştır. Bu durum kandillerin sanatsal özelliğinde ziyade fonksiyonelliğine önem verildiğini göstermektedir. Kullanım alanı olarak eserler; cami, türbe, medrese, kervansaray ve evlerde kullanıldığı bilinmektedir.

Bu bilimsel araştırma yazısına konu olan seramik kandiller Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu uygarlığı müzesinde yer almaktadır. İncelenmiş olan bu eserlerin üç adeti Kayseri Arkeoloji müzesinde, dört adeti de Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi envanterine kayıtlıdır. Eserler pişmiş toprak malzemeden yapılmış Selçuklu Dönemine (12-13 yy.) tarihlendirilmektedir. Kandiller; tipoloji, form, kompozisyon, malzeme ve teknik açıdan incelenmiştir. Kataloga dahil edilen kandiller tipolojik olarak ele alındığında; açık, yarı kapalı, ve kapalı kandiller olarak üç gruba ayrılmaktadır. Tipolojide kandillerinin yağ hazne

deliği bölümü esas alınarak gruplandırma yapılmıştır. Açık kandillerde yağ hazne deliği bölümü bulunmamakla birlikte, kapalı kandillerde yağ hazne deliği bölümü gövde üzerinde yer alan dairesel, dışa taşkın bir formda tasarlanmıştır.

Kataloga dahil edilen yedi adet kandilden iki adet kandil (Kat No: 3 ve 4 nolu) açık kandiller grubunda yer almaktadır. Her iki eserde de zeminde düz durmasını sağlamak amacıyla düz bir dip kısmı bulunmaktadır. Bu kandillerin benzer örnekleri Konya Alaeddin tepesinde kazılar sonucunda ele geçirilmiş olup, Konya Karatay Müzesinde sergilenmektedir²⁵. Açık kandillerde kapalı kandiller gibi belirgin bir burun bölümü bulunmamaktadır. Fitolin kandil içerisine kaymasını önlemek amacıyla uç kısmına yonca formu verilerek fitilin yerleştirilmesi sağlanmıştır. Bu fitil kısmı elle şekillendirilmiştir. Açık kandiller, yonca formlu ufak bir fitil deliği ve yayvan bir yağ haznesinden meydana gelmektedir. Form ve kompozisyon açısından incelendiğinde her iki eserde birbiriyle büyük benzerlik göstermektedir. Fakat kullanılan sır özellikleri ve rengi incelendiğinde Kat No: 3 deki kandilin beyaz astar üzerine yeşil parlak sır tabakasının, Kat No: 4 'te ise beyaz astar üzerine parlak kobalt mavisi sır tabakasının uygulanmış olduğu görülmektedir. Eserlerin üretimi çarkta yapılmış olup, yapımında beyaz renk hamur kullanılmıştır.

Kat No: 1, 2, 5, 6, 7, nolu kandiller ise kapalı kandiller grubunda yer almaktadır. Kapalı kandiller esas itibariyle, dip ya da kaide, fitil deliği, gövde, kulp, boyun ve yağ hazne deliği olarak 6 bölümden oluşmaktadır. Kapalı kandiller grubunda, Kat No: 1 de yer alan kandil çokgen gövdeli, Kat No: 2 de ki eser basık küresel gövdeli, Kat No: 6 daki eser küresel gövdeli, Kat No:7 deki eser dairesel gövdeli formdadır. Çokgen gövdeye sahip olan kandillerin benzerleri, Konya Karatay Müzesi²⁶, Aksaray Müzesi, Akşehir Müzesi ve Bursa Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde de bulunmaktadır. Açık kandillerde ise; Kat No: 2 ve Kat No:4 yonca ağızlı bir formda tasarlanmıştır. Eserlerin fitil yerleştirilmesi için tasarlanan burun bölümleri de birbirinden farklı olarak tasarlanmıştır. Bu eserlerin benzerleri Erzurum Müzesi, Batman Müzesi ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde de bulunmaktadır.

²⁵ Razan AYKAÇ, age. s. 81.

²⁶ Razan AYKAÇ, age. s. 99.

Kat No: 1 ve 6 da ki eserde burun silindirik bir şekilde tasarlanmış olup, fitil deliği oval yapıdadır. Kat No: 2 ve 7 de burun sivri bir yapıda fitil deliği ise dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Kat No: 2 deki eserin burun formu Kat No: 7 deki ile benzerlik gösterse de daha büyük tasarlanmıştır.

İncelenen pişmiş toprak eserlerin sırlanmasında kullanılmış olan renk skalasına göre değerlendirildiğinde ise; iki ana renk olan turkuaz ve yeşil sır kullanıldığı görülmektedir. Turkuaz ve yeşil renk Büyük Selçuklu Döneminden itibaren Anadolu Selçuklu seramiklerinde yaygın olarak kullanılmıştır.

4. Sonuç

Sonuç olarak; kataloga dahil edilen dört adet eserin müzeye nasıl geldiği bilinmemektedir. Üç adet eser ise müzeye bağış yoluyla gelmiştir. Kandiller, benzerleri de incelenerek Anadolu Selçuklu Dönemine (12-13. yy) tarihlendirilmektedir. Açık, yarı kapalı ve kapalı olarak üç başlık altında gruplandırılmışlardır. Bu kandillerden yola çıkarak Anadolu Selçuklu Dönemi kandillerinin üç farklı tipte tasarlandığı düşünülebilir. Açık kandillerin özelliği yağ haznesinin açık olması ve yağ hazne deliği bulunmamasıdır. Yarı kapalı kandillerin fitil deliğinin üzeri açık bırakılmış, diskus kısmı ise yarım daire şeklinde kapatılmıştır. Kapalı kandiller ise kapalı bir yağ haznesi, burun ve yağ hazne deliği mevcuttur. Hamur rengi açık kandillerde beyazımsı kil malzeme kapalı kandillerde ise beyaz-kırmızı renk kil kullanılmıştır. Kapalı kandiller form ve kompozisyon olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Bunun sebebi de farklı atölyelerde imal edilmiş olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Eserlerde yoğun olarak, turkuaz mavisi, yeşil ve kobalt mavisi renkte sırın kullanıldığı görülmektedir. Kataloga alınan örnekler ve karşılaştırılan örneklerde göz önüne alındığında Anadolu Selçuklu Seramik kandillerinde yeşil ve turkuaz rengin oldukça yaygın kullanıldığını hakkında fikir vermektedir. Anadolu Selçuklu Dönemi seramikleri, çini sanatına göre daha sade tasarlanmışlardır. Eserlerde işlevsel özellikler ön plana çıkmaktadır. Katalogta incelenen kandillerin oldukça sade tasarlanmış olması da Anadolu Selçuklu Dönemi kandillerinde bezeme unsurunun ön plana çıkmadığının göstergesidir.

Kaynakça

- Acara, Meryem,- Olcay, B. Yelda; (1998). “Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi’nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri”, *Adalya*, No:II. Antalya.
- Anonim; (1986). Kandil, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C: 12, İstanbul.
- Anonim; (1986). ”Kandil” *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, C:12, İstanbul.
- Aykaç, Razan; (2017). Konya Karatay Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri, Konya.
- Bağbaşı, Tuğba; (2018). *Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi’nde Yer Alan Seramik Kandiller*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi A.B.D. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Biçici, H. Kamil; (2012). İznik Müzesindeki, Kandil ve Şamdan Motifli Mezar Taşları, *Turkish Studies*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Ankara.
- Bulut, Lale; (2007). Samsat Kazısı Buluntuları, *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul.
- Coşkun, Dilek; (2007). *Konya – Ereğli Müzesi’nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Çeken, Muharrem; (2007). Kubad Abad Sarayı Kazısı, Selçuklu Seramikleri, *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul.
- Çokay, Sedef; (1998). *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul.
- Çoruhlu, Tülin; (2008). “2007 Dönemi Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazı Çalışmaları ve Ortaçağ Buluntularının Değerlendirilmesi”, *XII. Ortaçağ – Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Çanakkale.
- Çoruhlu, Tülin, (2008). “Adramytteion Antik Kenti Kazı Buluntusu Pismiş Toprak Kandiller(2001–2006)”, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.6. İstanbul.
- Dağlı, Günsel; (2008). *Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısında Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Durutürk, Begüm; (2010). *İonia Bölgesinde Roma Dönemi Pagan Sembollü Kandiller*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Evren, Adil, (1997). “Tire-Uzgur Köyü Mezarı Ve Buluntuları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S: 31, Ankara.
- Fındık, Nurşen Özkul; (2013). Rakka Seramikleri ve Hasankeyf’teki Taklitleri Üzerine Bir Analiz, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Isparta.

- Gürhan, Sevinç Gök; (2004). 2000 Yılı Beçin Kazısı'nda Bulunan Cam Kandil Hakkında, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı/Number:XIII/1 Nisan/April, İstanbul.
- Gürhan, Sevinç Gök; (2007). Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul.
- Gürhan, Sevinç Gök; (2007). Selçuklu Dönemi Kazıları, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul.
- İlter, Fisun; (2009). *Ören/ Adramytteion Antik Kenti Pişmiş Toprak Kandilleri*, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.
- Karamağaralı, Beyhan – Yazar, Turgut; (2007). *Ani Kazısı Buluntuları*, Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, İstanbul.
- Karamağaralı, Nakış; (2007). Ahlat Sırlı Seramikleri, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul.
- Nişanyan, Sevan, (2009). “Sözlerin Soyağacı” *Çağdas Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul.
- Özgül, Mehmet; (2012). Şanlıurfa Müzesi'nden Bir Grup Kandil, (Atatürk Üniversitesi, SBE. Arkeoloji ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- Soysal Mümtaz; (1997). “Kandil”, Eczacıbası Sanat Ansiklopedisi, C: II, İstanbul.
- Yılmaz, Güler; (2011). *Hasankeyf Kazılarında 2007-2009 Yıllarında Bulunan Aydınlatma ve Depolama İşlevli Sırlı Seramik Kaplar*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi A.B.D. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.